
ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОКРЕМИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА І ПРАВНИЧОЇ НАУКИ

Гордієнко О. С.*

к. ю. н., асистент кафедри
загальнотеоретичної юриспруденції
Національного університету
“Одеська юридична академія”
(м. Одеса, Україна)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1301-9224>

УДК 340.12.001.31
DOI 10.26886/2524-101X.4.2018.8

ГЕРМЕНЕВТИЧНІ ШЛЯХИ КОНКРЕТИЗАЦІЇ КОНСТИТУЦІЇ УКРАЇНИ

Статтю присвячено герменевтичним шляхам конкретизації Конституції України. Сформульовано основні напрямки конкретизації Конституції України: шляхом перевodu, шляхом реконструкції, шляхом діалогу. Встановлено, що під час конкретизації Конституції України шляхом перевodu відбувається пошук відповідей на поставлені запитання у тексті самого Основного закону. Здійснення конкретизації Конституції України за допомогою реконструкції відбувається шляхом взаємодії норм Конституції з реальною дійсністю. Шлях діалогу полягає в об'єднанні тексту Конституції України з знаннями та вміннями. Обґрунтовано пріоритетність розвитку положень Конституції України шляхом діалогу.

Ключові слова: конкретизація, герменевтичні шляхи конкретизації, шлях перевodu, шлях реконструкції, шлях діалогу, конкретизація Конституції України.

* **Oleksandr Gordiienko**, PhD in Law, assistant of the Department of the General Theoretical Jurisprudence of National University “Odessa Academy of Law”.

Oleksandr Gordiienko. Hermeneutical Ways of Concretization the Constitution of Ukraine. – Article.

The article is devoted to hermeneutical ways of concretization the Constitution of Ukraine. The basic research approaches of concretization the Constitution of Ukraine are stated: the way of comprehension, the way of reconstruction, the way of dialogue. The peculiarities of these approaches are specified; the dialogue approach is stated as preferred in provisions of the Constitution of Ukraine, this position is justified in the article. It is determined that when using the comprehensive approach and hermeneutical methodology while specifying the Constitution of Ukraine, the text of the Constitution itself is the answer to the questions raised. The concretization of the Constitution of Ukraine using reconstruction method lies in comparative study and analysis of constitutional provision and reality. The dialogue method lies in the unifying the text of the Constitution of Ukraine with skill and knowledge. Using the approach of dialogue when elaboration the provisions of the Constitution of Ukraine is prioritised and justified.

Key words: concretization, hermeneutical ways of concretization, the way of comprehension, the way of reconstruction, the way of dialogue, concretization the Constitution of Ukraine.

Гордиенко О. С. Герменевтические пути конкретизации Конституции Украины. – Статья.

Статья посвящена герменевтическим путям конкретизации Конституции Украины. Сформулированы основные направления конкретизации Конституции Украины: путем перевода, путем реконструкции, путем диалога. Установлено, что во время конкретизации Конституции Украины путем перевода происходит поиск ответов на поставленные вопросы в тексте самого Основного закона. Осуществление конкретизации Конституции Украины посредством реконструкции происходит путем взаимодействия норм Конституции с реальной действительностью. Путь диалога заключается в объединении текста Конституции Украины со знаниями и умениями. Обоснованно приоритетность развития положений Конституции Украины путем диалога.

Ключевые слова: конкретизация, герменевтические пути конкретизации, путь перевода, путь реконструкции, путь диалога, конкретизация Конституции Украины.

Легітимність прав та свобод закріплених в Конституції держави є однією з передумов збереження традиційно закладеного в ній духу права та початковим кроком до побудови громадянського суспільства. Саме тому питання внесення змін та поправок до Конституції є надзвичайно актуальним. Філософи давньої Греції зазначали: парламентська демократія при більше ніж 70 відсотках бідності населення, що цілком актуально для України, є неможливою. Така демократія,

умовно кажучи, за “гречку”, яку отримують виборці, перетворюється в олігархію і до парламенту приходять здебільшого люди, які мають кошти для агітації та перемоги у виборах. Звісно можна потім добитися від них чесності декларуванням доходів, ввести вимогу осілості, за якої їхні діти навчалися б лише в Україні, а самі депутати відпочивали на українських курортах, що б стимулювало працювати на благо своєї держави. Однак питання тут більше не у бажанні, а в компетенції – чи потрібно взагалі українському парламенту мати право вносити зміни до Конституції. Так в період кризи в Японії та Германії, для її подолання використовувалися фахівці, оскільки традиційні методи були неідеальні. Очевидним є те, що найбільшими знавцями, експертами традицій та новацій українського конституціоналізму є Судді Конституційного Суду України.

Мудрість відіграє надзвичайно велике значення для проведення саме розумних змін. Так В. В. Дудченко зазначає, що завдання юристів-герменевтиків полягає в тому, що б право зводилося більше до мудрості, ніж до науки. Зокрема, суддівська добудова права, встановленого законом може відхилитися від змісту слів закону і виправляти його там, де закон веде до несправедливих чи безглузких результатів (Дудченко, 2014, с.168).

Проблематика герменевтичних шляхів конкретизації Конституції України активно досліджується в працях вітчизняних науковців, таких, як В. В. Дудченко, М. І. Козюбри, Ю. М. Оборотова, М. В. Савчина, А. О. Саліванова, В. Є. Скоморохи та інших.

Однією з особливих форм буття права є актуальне право, що має свої іманентні джерела і створюється в сфері законодавчого регулювання при реалізації права, за допомогою виконання функцій конкретизації, адаптації та корекції законів, оновлення правової системи.

У сучасній вітчизняній правовій системі конкретизація Конституції України здійснюється двома шляхами. Перший можна назвати зовнішнім (продовжувальним), суть його полягає у тому, що Конституція України знаходить своє продовження та відображення в рішеннях Конституційного Суду та конституційних законах. Потім конституційні закони можуть розкриватися у підзаконних актах, локальному праворегулюванні, судовій практиці, доктрині. Плюралістичність правових джерел при цьому грає позитивну роль, адже є можливість здійснювати як відносну, так і абсолютну конкретизацію Конституції України.

Другий внутрішній (поправочний) полягає в тому, що до Основного закону вносяться уточнення та доповнення за допомогою внесення змін. І тут знову постає питання: чи дійсно можуть вносити такі зміни, чи здатні народні депутати гідно розвивати положення, які закріпила Конституція України? Чи можливо доцільно (правильно), щоб замість таких змін (поправок), проблемними ситуаціями займався Конституційний Суд України. Адже проблеми пов'язані з народними обранцями наростають з кожним днем. Це відстоювання власних інтересів і лобіювання бізнесу, а також низький рівень правової культури та правосвідомості, відсутність необхідної поваги до Конституції.

Можна стверджувати, що актуальним напрямком розвитку і утвердження Конституції є її конкретизація в діяльності Конституційного Суду України. У процесі здійснення конкретизації використовується сучасна методологія, яка включає в себе різноманітні методи (пізнавальні засоби і прийоми). Серед яких одним із таких ключових методів в арсеналі загальнотеоретичної юриспруденції, при здійсненні конкретизації, виступає герменевтичний метод (Оборотов, 2000, с. 19).

При конкретизації права дуже важливим є питання розуміння тексту, адже щоб повірити в право його необхідно спочатку зрозуміти. Тим паче, що зрозуміти треба не лише текст, який підлягає конкретизації, а й текст, який є наслідком здійснення конкретизації. Процес розуміння тексту включає в себе три етапи: рекогнітивний (впізнання), репродуктивний (відтворення) і нормативний (застосування). Суб'єкт розуміння направляє на предмет пізнання певні свої інструменти розуміння, такі як: інтелект, почуття, інтуїцію, досвід. А враховуючи те, що при конкретизації Конституції України предмет є дуже "особливим", постає питання: чи не повинні конкретизацію Конституції здійснювати лише суб'єкти з особливим набором інструментів розуміння?

Маючи відповідний набір інструментів пізнання, такі суб'єкти будуть повністю зрозуміти норми Конституції України та за допомогою професійного мислення використовувати герменевтичне коло належним чином, зв'язуючи зміст і сенс, цілого та частин.

На думку Ю. М. Оборотова розуміння належить до всіх фундаментальних правових цінностей, воно є метою будь-якого нормативного акту (що не завжди досяжна, але завжди бажана) у процесі пояснення тексту чи правової поведінки. Розуміння виявляється універсальним методом пізнання, що пронизує всю правову сферу. Воно містить у

собі різні гносеологічні процедури (пояснення, інтерпретацію) і вносить у процес пізнання аксіологічну складову, врівноважує прагнення до досягнення істини (Оборотов, 2004, с. 128). А оскільки Конституція України є правовим актом, який закріплює основоположні цінності, то й суб'єкт здійснення конкретизації Основного закону повинен виокремлюватися відповідним набором інструментів розуміння і відповідати певним вимогам.

Вміння правильно глибинно міркувати полягає в тому, щоб за одним смислом за допомогою метафор побачити інший, який породжується у процесі конкретизації. На думку Н.В. Мішиної, вчені повинні займатися попередженням багатозначних та неоднозначних термінів у законодавстві та, якщо це вже сталося, виявляти їх з метою запропонувати можливі шляхи виправлення ситуації (Мішина, 2009, с. 304).

При здійсненні конкретизації Конституції України герменевтичним методом можна виділити такі три шляхи:

1) **Шлях перекладу:** сенс (смысл) Конституції знаходиться в самому тексті.

Під час конкретизації Конституції України шляхом перекладу, за допомогою герменевтичного методу, відбувається пошук відповідей на поставлені запитання у тексті самого Основного закону. Тобто має місце інтерпретація, коли Конституційний суд України спочатку сам з'ясовує сенс змісту Конституції, а потім роз'яснює цей зміст у своїх офіційних рішеннях суб'єкту звернення та всьому народу України. При цьому норма Конституції лишається незмінною, а інтерпретується лише порядок її реалізації. Така конкретизація є дуже важливою для дотримання не лише конституційних норм, а й принципів Конституції, серед яких можна виділити: демократизм, гарантованість, гуманізм, програмність, системність, наукова обґрунтованість, реальність.

Як слушно вказує В. Скомороха, інтерпретація Конституційним Судом України є одним із найважливіших правових механізмів додержання балансу в системі здійснення державної влади, надійним засобом впровадження в практику норм Конституції України (Скомороха, 2002, с. 46).

Дбаючи про забезпечення прав та свобод людини, Конституційний Суд України сприяє процесу правового і суспільно-політичного розвитку держави, а також прагне розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу. Слід зазначити, що для захисту конституційності та належного функціонування системи стримувань і проти-

ваг, як запоруки благополуччя держави, єдиний орган конституційної юрисдикції має здійснювати конституційний контроль відповідності актів, які створюються в наслідок конкретизації Конституції України (Потьомкін, 2009, с. 221).

Прикладом інтерпретації Конституційним Судом України шляхом переводу є положення принципу “без закону немає ні злочину, ні покарання” закріплені в пункті 22 ст. 92 Конституції України, які були конкретизовані в Рішенні Конституційного Суду України від 30 травня 2001 р. Суд не може, зокрема, застосовувати аналогію закону у випадках виявлення прогалин у кримінальному законі, що стосується кваліфікації складу злочину, визначення міри покарання за нього тощо. Не можуть створюватися чи навіть змінюватися склади правопорушень і встановлюватися санкції за них на підставі аналогії закону також в адміністративному, податковому та інших галузях публічного права. Це, відповідно до п. 22 ст. 92 Конституції України, є прерогативою законодавця і зазначені питання не можуть бути предметом регулювання підзаконними нормативно-правовими актами.

2) Шлях реконструкції: зв’язок (з’єднання) норм Конституції з реальною дійсністю.

Здійснення конкретизації Конституції за допомогою реконструкції відбувається шляхом взаємодії норм Конституції з реальною дійсністю. При цьому умови відповідної реальної дійсності відбиваються в нормах Конституції України, залишаючи зміни які були необхідні в певний період часу для врегулювання конституційних відносин. Відмінність реконструкції від переводу полягає у привнесенні елементів новизни у зміст Конституції України.

Такі елементи новизни є наслідками юридичних конфліктів, тобто спору пов’язаного з правовими відносинами сторін. Під час подібних конфліктів в Україні досить часто лунають заклики різних політичних сил конкретизувати Конституцію шляхом внесення відповідних змін до сучасних реалій. Але такі зміни в умовах соціальної, політичної та правової нестабільності є дуже небезпечними, оскільки можуть привести до порушення стабільності правового регулювання, підгрунтя якого закріплюються в Основному законі.

Забезпечення стабільності під час державно-правових конфліктів має суттєве значення ще й тому, що вони значно знижують ефективність усією державно-владної діяльності, призводять до таких негативних явищ, як зниження рівня політико-правової культури,

правового нігілізму, масового зловживання правом з боку як посадових осіб органів публічної влади, так і пересічних громадян, а в кінцевому підсумку породжують зневагу до права як до соціальної цінності, оскільки й високопосадовці, й широкий загал розуміють, що за таких умов право не здатне дієво виконувати своє головне соціальне призначення (Веніславський, 2009, с. 28).

Розглянемо Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 2003 року (справа щодо строків перебування на посту Президента України), де КСУ встановив, що фактично оскільки на перший строк Президент України був обраний до прийняття Конституції, то юридично першим строком за Конституцією України 1996 року був його другий строк перебування на посту Президента України, що давало право ще раз балотуватися на пост Президента України, яке втім використане не було. Як ми бачимо в цьому рішенні КСУ поєднав зміст Конституції України з реальними обставинами, які склалися на той час.

Другий приклад, рішення від 4 червня 2009 року № 13-рп/2009 (справа за конституційним поданням Київської міської ради щодо офіційного тлумачення частини першої, другої статті 141 Конституції України). В цьому рішенні КСУ фактично запровадив нову правову норму, врегулювавши відносини щодо строку повноваження органів місцевого самоврядування і встановивши, що при обранні депутатів сільської, селищної, міської, районної, та обласної ради та сільського, селищного, міського, голови на передбачених Конституцією України чергових та позачергових виборах на зазначених осіб поширюється відповідно наступний п'ятирічний та чотирирічний строки повноважень. З логічної точки зору таке рішення є виваженим, адже проводити позачергові вибори на строк 1 чи 2 роки до закінчення каденції є необґрунтовано як фінансово, так і з точки зору реалізації політичної програми кандидатів.

Забезпечення стабільності конституційного ладу можна досягнути лише за допомогою особливої процедури реформування конституційно-правових норм. Така процедура допоможе нам зберегти базові ідеї та цінності та дотримати непорушність права та свободи людини і громадянина проголошені Конституцією. Такою процедурою, на нашу думку, може стати конкретизація Конституції України у вигляді діалогу.

3) **Шлях діалогу:** об'єднання тексту з знаннями та вміннями. Діалог Конституційного Суду України і Конституції має бути заснований на високому рівні правового мислення, мудрості.

Питання співвідношення права та закону є дуже дискусійним, особливо враховуючи те, що закон за своїм змістом може бути антиправовим. З цього приводу Конституційний Суд України не може підмінити ВРУ. Завданням Конституційного Суду України має бути здійснення правосуддя на основі Конституції України та забезпечення дотримання гарантованих нею прав і свобод. Адже сам собою закон ще не є дійсністю права; він лише один із шаблів на шляху його актуалізації. Як влучно зазначає М.І.Козюбра, твердження що право являє собою логічно замкнену систему – не більше ніж ілюзія (Козюбра, 1979, с. 189).

Конкретизація Основного закону у вигляді діалогу є саме тим шляхом, завдяки якому зберігається недоторканість та непорушність основ та ідеалів, які закладені в Конституцію українським народом – єдиним можливим творцем конституційних прав та свобод. Герменевтичний діалог передбачає взаємодію двох сторін, однією з яких є Конституція України, а іншою Конституційний Суд України.

Таким чином, якщо в Конституції України знаходиться проблематична норма права і у зв'язку з цим звертаються до Конституційного Суду України для конкретизації такої норми, то Конституційний Суд України, в свою чергу, має вирішувати дане питання звернувшись до самої Конституції України, але для розуміння тексту він має звернутися не до проблемної норми, а до принципів, ідей, прав та свобод закладених в усій системі Основного закону.

Адже розуміння сенсу тексту Конституції України є не таким то й простим завданням, але його значно краще вирішувати шляхом діалогу. Як зазначає почесний професор Університету “Париж-10 Нантер” М. Тропер, конкретизація права може ґрунтуватися на різних концепціях “смыслу”. Смысл може бути зведений до намірів авторів тексту; до об’єктивного смислу самого тексту, незалежно від намірів його авторів, але залежно від значення слів у буденній мові або в юридичній термінології; від соціальної чи політичної функції тексту або від місця цього тексту в нормативній системі. Оскільки кожний із цих варіантів, у свою чергу, може бути підданий численним інтерпретаціям, то ідея про “єдиний істинний смысл” просто позбавлена будь-якого значення (Тропер, 2011, с. 193). Тому все очевиднішим стає факт того, що конкретизацію Конституції України має здійснювати особливий орган, який найбільше зможе наблизитися до розуміння істинного смислу положень Основного закону і таким органом може бути лише Конституційний Суд України. Адже судді, які до нього

входять, наділені особливою конституційною правосвідомістю, досвідом, розважливістю, цінностями, мудрістю, ідеологією та знаннями традицій вітчизняного правотворення. Інтерпретатор повинен зрозуміти автора (народ) та його працю (Конституцію) краще, ніж він сам її розуміє, а найголовніше Конституційний Суд України повинен розкрити мудрість Основного закону.

Як зазначає М.Козюбра, мистецтво мудрості в цьому разі якраз і передбачає нове прочитання змісту закону чи окремих його положень, без внесення відповідних поправок у його текст, з урахуванням трансформацій, що відбулися у соціальному житті і суспільній свідомості після прийняття Конституції, зокрема уявлень про справедливість, свободу, рівність та інші гуманістичні ідеали і цінності, без опори на які право немислиме (Козюбра, 2016, с. 42).

Суддями Конституційного Суду є неупереджені й високопрофесійні фахівці-правознавці, які у своїй діяльності керуються виключно Конституцією України, мудрістю, досвідом та власною совістю, а не інтересами й бажаннями тих, хто їх призначив на цю високу посаду. Конституційний Суд України, зберігаючи конституційні цінності, захищає втілені в Конституції України національні інтереси – життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу.

Правові норми створюються не просто для того щоб вони діяли, а суспільство захищало їх, а ще й для того, щоб вони захищали права та інтереси кожного індивіда. За таких умов використання в сучасному праві ціннісно-нормативного типу легітимації дозволяє долати розрив, що посилюється між соціальною ситуацією і правовою нормою. Крім того, проблемною є інфляція права, яка полягає у невідповідності кількості правових нормативів соціальним потребам людини і суспільства. В Україні особливо зрима ця інфляція в сфері законодавства, де кількість законодавчих актів починає переходити всі розумні межі. Прагнення до все більшої кількості законів не призводить до підвищення їх ефективності, а навпаки, робить їх в очах населення все більш приниженими, такими, що втрачають ореол відомої висоти і надзначущості (Оборотов, 2014, с. 229).

Конституцію України не треба трактувати через призму чинного законодавства, тобто, по суті, заперечуючи фундаментальну засаду її верховенства, стосовно законів та інших правових актів та розглядати як юридичний документ, який буде діяти лише за умови його конкре-

тизації в законодавстві. Тобто нібито Конституція діятиме лише за умови, що буде ухвалений відповідний закон, без якого її положення не можуть бути застосовані (Савчин, 2016, с. 63).

У такій ситуації Конституційному Суду України необхідно застосувати активістський підхід в конкретизації цінностей та прав закріплених Конституцією України. Яскравим прикладом такого підходу був Верховний Суд США під головуванням Е. Уоррена, який вдало конкретизував питання, які на той час не були чітко регламентовані законом, керуючись при цьому правами та свободами закріпленими в Конституції США (Sheldon, 1970). Така ініціативність Верховного Суду призводила до своєчасного захисту прав та свобод людини, а вироблені норми потім знайшли своє відображення в законодавстві.

В Україні прикладом виправданого, розумного, доречного судового активізму можна вважати, хіба що покаже рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2016, яке стосується неконституційності можливості поміщення особи в психіатричний заклад без судового рішення. У цьому рішенні Конституційний Суд України вперше визнав основоположною норму національного правопорядку положення статті 3(2) Конституції України, згідно з якою утвердження й забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Фактично Конституційний Суд України визнав конституційні гарантії свободи непорушними і недоторканими, такими, що не можуть бути обмежені поточним законодавством. При цьому Конституційний Суд України забезпечив свою фундаментальну функцію захист конституційних прав та інтересів людини.

Серед ризиків конкретизації Конституційним Судом України можна назвати можливість порушення принципу розподілу влади та перетворення верховенства права у верховенство суддів. Однак аргументи дотримання принципу розподілу влади є менш переконливі, ніж аргументи забезпечення прав людини. В умовах відсутності здійснення ефективного контролю за діяльністю влади та невизначеності форми впливу народу на управлінські рішення в суспільстві (окрім зібрання на майдані), лише Конституційний Суд України може гарантувати основні конституційні права, свободи і верховенство права.

Питання конкретизації Конституції в поточному законодавстві полягає в дотриманні принципу вірності Конституції. Це залежить принаймні від двох засадничих речей: по-перше, Конституція закладає стандарт розуміння фундаментальних цінностей, які становлять

цілісну систему гарантій недопущення втручання держави у сферу приватної автономії особи, тому поточне законодавство не може мати довільного змісту, а може розвивати положення Конституції саме у світлі цих цілей, основою чого є повага до людської гідності; по-друге, багато речей залежить від інтерпретації конституційних положень і їх адекватного застосування на практиці (Савчин, 2016, с. 64).

Інтерпретацію Конституції України слід розглядати глибше, ніж звичайне праворозуміння, оскільки Конституційному Суду України бажано знати саме природу виникнення кожної норми, кожної текстувальної конструкції, як і основного закону загалом (Селіванов, 2011, с. 231).

Конституційний професіоналізм та конституційне правосуддя здатне створювати живе і діюче право у своїх рішеннях, де на відміну від писаного права при офіційній конкретизації проявляться суддівська творчість, коли норма Конституції збагачується розкриттям її смислу.

Життя права виражене у досвіді. Відчуття нагальних потреб часу, перевага моральних і політичних теорій, інтуїтивне розуміння суспільної практики, свідоме або не усвідомлене, навіть хибні уявлення, які поділяють судді із своїми співробітниками, мають переважно більше значення, ніж силогізми у визначених правилах, якими вони повинні керуватися.

ЛІТЕРАТУРА

- Веніславський, Ф.В. (2009). Забезпечення стабільності конституційного ладу України в умовах державно-правових конфліктів. *Проблеми законності*, 101, 27-37.
- Дудченко, В.В. (2014). *Герменевтика права: розвиток юриспруденції*. Одеса. Фенікс.
- Козюбра, М.І. (2016). Судова правотворчість: аномалія чи іманентна властивість правосуддя. *Право України*, 10, 38-48.
- Козюбра, Н.И. (1979). *Социалистическое право и общественное сознание*. Киев.
- Мішина, Н.В. (2009). Герменевтика у галузі конституційного права України. *Актуальні проблеми держави і права*, 50, 304-310.
- Оборотов, Ю.М. (2004). Герменевтика й метафора у правознавстві. *Наукові записки МГУ*, 1, 126-132.
- Оборотов, Ю.М. (2000). Герменевтичний метод у правознавстві. *Вісник Одеського інституту внутрішніх справ*, 1, 19-21.
- Оборотов, Ю.М. (2014). Надійність права як відображення його імунної властивості. *Вісник Південної академії правових наук України*, 1, 222-230.

Потьомкін, А.О. (2009). Забезпечення стабільності Конституційного ладу України в конституційному правосудді. *Держава і право*, 43, 216-222.

Савчин, М.В. (2016). Верховенство Конституції та її конкретизація в законодавстві. *Юридичний вісник*, 2, 59-65.

Селіванов, А.О. (2011). Виключна юрисдикція Конституційного Суду України тлумачити Конституцію та закони України. *Держава і право у світлі сучасної юридичної думки*, 228-239.

Скомороха, В.Є. (2002). Баланс між інтересами доцільності та прав людини у боротьбі з тероризмом. *Вісник Конституційного Суду України*, 4, 45-48.

Тропер, М. (2011). Свобода толковання у конституційному судді. *Російській еженік теорії права*, 4, 190.-202.

Sheldon, Ch. (1970). *Supreme Court. Politician sin Robes*. Beverly Hills.

REFERENCES

Venislavskiy, F.V. (2009). Zabezpechennia stabilnosti konstytutsiinoho ladu Ukrainy v umovakh derzhavno-pravovykh konfliktiv [Ensuring the stability of the constitutional order of Ukraine in the conditions of state-legal conflicts]. *Problemy zakonnosti* [Problems of the legality of the collection of scientific], no. 101, 27-37. [in Ukrainian].

Dudchenko, V.V. (2014). *Hermenevtyka prava: rozvytok yurysprudentsii* [Hermeneutics of law: development of jurisprudence]. Odesa. Feniks. [in Ukrainian].

Koziubra, M.I. (2016). Sudova pravotvorchist: anomalii chy imanentna vlastyivst pravosudiv [Judicial law-making: an anomaly or immanent character of justice]. *Pravo Ukrainy* [Law of Ukraine], no. 10, 38-48. [in Ukrainian].

Kozjubra, N.I. (1979). *Socialisticheskoe pravo i obshhestvennoe soznanie* [Socialist law and public consciousness]. Kyiv. [in Ukrainian].

Mishyna, N.V. (2009). Hermenevtyka u haluzi konstytutsiinoho prava Ukrainy [Hermeneutics in the field of constitutional law of Ukraine]. *Aktualni problemy derzhavy i prava* [Current problems of state and law], no. 50, 304-310. [in Ukrainian].

Oborotov, Yu.M. (2004). Hermenevtyka u metafora u pravoznavstvi [Hermeneutics and metaphor in jurisprudence]. *Naukovi zapysky MHU* [Scientific records of MHU], no. 1, 126-132. [in Ukrainian].

Oborotov, Yu.M. (2000). Hermenevtychnyi metod u pravoznavstvi [Hermeneutic method in jurisprudence]. *Visnyk Odeskoho instytutu Vnutrishnikh Sprav* [Bulletin of the Odessa Institute of Domestic Affairs], no. 1, 19-21. [in Ukrainian].

Oborotov, Yu.M. (2014). Nadiinist prava yak vidobrazhennia yoho imunnoi vlastyivst [Reliability of law as a reflection of its immune property]. *Visnyk Pivdennoi akademii pravovykh nauk Ukrainy* [Bulletin of the Southern Academy of Legal Sciences of Ukraine], no. 1, 222-230. [in Ukrainian].

Potomkin, A.O. (2009). Zabezpechennia stabilnosti Konstytutsiinoho ladu Ukrainy v konstytutsiinomu pravosudivi [Ensuring the stability of the constitutional order of Ukraine in constitutional justice]. *Derzhava i pravo* [State and Law], no. 43, 216-222. [in Ukrainian].

Savchyn, M.V. (2016). Verkhovenstvo Konstytutsii ta yii konkretyzatsiia v zakonodavstvi [The Rule of the Constitution and its Specification in the Legislation]. *Yurydychnyi visnyk* [Legal Bulletin], no. 2, 59-65. [in Ukrainian].

Selivanov, A.O. (2011). Vykliuchna yurysdyktsiia Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy tлумachyty Konstytutsiiu ta zakony Ukrainy [The exclusive jurisdiction of the Constitutional Court of Ukraine interprets the Constitution and laws of Ukraine]. *Derzhava i pravo u svitli suchasnoi yurydychnoi dumky* [State and Law in the light of modern legal opinion], 228-239. [in Ukrainian].

Sheldon, Ch. (1970). *Supreme Court. Politician sin Robes*. Beverly Hills.

Skomorokha, V.Ye. (2002). Balans mizh interesamy dotsilnosti ta prav liudyny u borotbi z teroryzmom [Balance between the interests of expediency and human rights in the fight against terrorism]. *Visnyk Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy* [Bulletin of the Constitutional Court of Ukraine], no. 4, 45-48. [in Ukrainian].

Troper, M. (2011). Svoboda tolkovaniia u konstitucionnogo sudi [Freedom of interpretation by the Constitutional Judge]. *Rossiiskij ezhegodnik teorii prava* [Russian Annuary of Theory of Law], no. 4, 190-202. [in Russian].

